

מראי מקומות - יבמות

ד.ט

בטל המצוה בכללה, וא"כ שפיר צריך ליתן כל הון ביתו, וגם לגרש אשתו, כדי לקיימה.

ג. אינו רשאי לבטל

פרש"י אלא או יגרשנה או ישא אחרת עמה. וכ' הריטב"א דאע"פ שהחרים רבנו גרשום שלא ישא אדם אשה על אשתו, בכי הא לא תיקן, ולכן יהי יכול לישא אשה אחרת אף בזמן הזה. וע' בשו"ע (אה"ע א', י') דכ' דביבמתו לא גזרי', והוסיף הרמ"א דה"ה בכל מקום מצוה, ובכללה היכא ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה. אלא דכ' דיש חולקים וס"ל דחרם ר"ג נוהג אפי' במקום מצוה. וע' בט"ז (שם ט"ז) דכ' דבספק תקנה המיקל לא הפסיד, ומשמע דא"כ בכה"ג יכול להקל. וע"ע בערוך השלחן (שם כ"ה) דדייק מלשון הרמ"א דבשהה עשר שנים מתירין לו לישא אחרת. אלא דכ' בשם כל גדולי האחרונים דכל זה רק ע"פ מאה רבנים, וע"ש שהאריך בדיני היתר ק' רבנים.

ד. שמא לא זכה להבנות ממנה

פרש"י (עמוד ב' ד"ה ודלמא איהו), דסברא זו היא לבאר למה נוטלת כתובה, דשמא הוא לא זכה להבנות ממנה, וכן משמע מהגמ' בעמוד ב'. אולם ע' ברמב"ן כאן שכ' דאולי כוונת הגמ' לפרש למה צריך להוציאה, והוא משום דשמא לא זכה להבנות ממנה, וע"ש איך שביאר הגמ' בעמוד ב'.

ה. ללמדך שאין ישיבת חוץ לארץ עולה לו מן המנין

כ' הריטב"א דאין כוונת הגמ' לומר שאין ישיבת חוץ עולה מן המנין לאותן הדברים בחו"ל, דא"כ יצא דכל דין המשנה והסוגיא נוגע רק לבני א"י, וכ' דזה לא אפשר. וביאר דכוונת הגמ' הוא דלאברהם אבינו דוקא הוא, דעקר הי', ולא זכה ליבנות עד שעלה לא"י. ולמדים אנו מזה דזמן הראוי לפקידה בעיניו, ואם א' מהן הי' חולה או חבוש בבית האסורים לא יעלו לו מן המנין. ועוד הביא בשם הר"י דיי"ל דמי שעלה בחו"ל לארץ, אז באמת לא יעלה לו מה שדר בחו"ל כלל, ואפי' דר שם כמה שנים, כי אולי בזכות הארץ יבנה ממנה, ומונה משעת כניסה לארץ י' שנים. וע' ברא"ש (סי' י"ב) שהביא שיש שרוצים לומר דהא דינא דשהה י' שנים אינו נוהג בחו"ל כלל, דתלינן בעונש דירת חוצה לארץ, כדאשכחן גבי אברהם. אבל הרא"ש עצמו חולק ע"ז וס"ל כהריטב"א, אבל הוא ביאר הא דאברהם באו"א קצת, לא דהי' צריך לעלות לא"י כדי שלא להיות עקר, אלא דנענש כיון שאמר לו הקב"ה לך וזהו נתעצל ולא הלך מיד, ואף דבא לא"י חזר למקומו. ולדינא, ע' בנו"ב (קמא, אה"ע א') ובחכם צבי (מ"א) דמתייחסים לדיון זה כמח' הפוסקים אם נוהג הדין שהה עמה י' שנים בחו"ל או לא, אבל ע' בערוך השלחן (אה"ע קנ"ה, כ"ד-כ"ה) דנקט לדבר פשוט דמי שאינו עולה לא"י ודאי שייך הדין גם בחו"ל, אלא דדן במי שעלה לא"י אח"כ אם עולה השנים של חו"ל בחשבון, וכ' דלא מצינו חולקים בזה להדיא [אבל לכאו' משמע מסתימת דברי הריטב"א דחולק ע"ז].

א. נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה

כ' הרשב"א דמלשון "ולא ילדה" משמע דאם ילדה אפי' ולד א' דאין כופין אותו להוציאה, אף דעדיין לא קיים מצות פרו ורבו. וע"ע בריטב"א שהביא דעה זו, והביא עוד מי שסובר דכל שלא ילדה לו זכר ונקבה הוא, וארישא קאי. אבל הוא כ' דאם אינה יולדת לו אלא או כולם זכרים או כולם נקבות, אין כופין אותו להוציאה משום זה, משום "דמאן לימא לן כי האשה אחרת תלד לו זכר או נקבה" (ומשמע דעכ"פ מודה שאם לא ילדה אלא א' דצריך לגרשה). וביאר האבני נזר (אה"ע א') דהחילוק בין אם ילדה רק א' או אם ילדה כמה זכרים או כמה נקבות הוא, דהיכא דילדה כמה זכרים או נקבות, אין שייך לדעת אם הסבה מחמתו או מחמתה, דהיינו דאולי כולם זכרים לפי שהיא ממהרת להזריע, או משום שהוא ממתין, וכו', וא"כ אין לדעת אם הוא מחמתו או מחמתה, וא"כ מהכ"ת דיועיל לישא אשה אחרת. משא"כ אם לא ילדה לו אלא ילד א', א"כ שוב ליכא חזקה על זכרים או נקבות, אלא דפסקה מלדת, וא"כ אולי אם ישא אחרת יזכה ליבנות ממנה. וע"ש עוד דדייק מהריטב"א דמשמע דהא דאינו מחוייב לגרשה בכה"ג הוא דוקא אם עדיין היא יכולה ללדת, דיי"ל דאין מעלה של אשה אחרת, דגם מאשה זו אולי יקיים מצותו. אבל מהנ"י דייק דמשמע דאפי' אם זקנה היא, מ"מ אינו חייב לגרשה אם ילדה לו או כולם זכרים או כולם נקבות (ולא ביאר הסברא, ולכאו' ס"ל דסברא זו דיש חזקה שיהי' לו זכרים סגי אפי' לומר דאינו מחוייב לגרשה כלל, דמהכ"ת יהי' לו המין האחר מאשה אחרת).

ב. אינו רשאי לבטל

פרש"י אלא או יגרשנה או ישא אחרת עמה. והעיר האבני נזר (אה"ע א', ח'), דהא קיי"ל דאין אדם מחייב ליתן הון רב לקיים מצות עשה, ואפי' מצוה עוברת, וא"כ למה צריך לגרש אשתו, הרי קשין גירושין דהתירו לדוד המלך ליחד עם אבישג השונמית ולא לגרש א' מנשיה, וא"כ גירושין הוא יותר חמור מיחוד של פנוי, ואין מתירין איסור דרבנן בשביל הפסד ממון רב, וא"כ נראה דגירושין חמור טפי, וא"כ למה חייב לגרש אשתו כדי לקיים העשה. וביאר דלכך ס"ל להרמ"א דאפי' אם לא ילדה לו אלא ילד א', ועכשיו זקנה היא, מ"מ אי"צ לגרשה, דהגירושין אינן כדי לקיים מצות פרו ורבו בלבד, אלא כדי שלא ימחה שמו מישראל, וזה דבר חמור מאד, וע"כ התירה התורה איסור אשת אח כדי לקיים שמו, וא"כ ה"ה כאן, צריך לגרשה כדי לקיים שמו בישראל. אבל העיר דיש ראשונים דס"ל דאפי' היכא דיש לו ולד א' צריך לגרשה אם זקנה היא (וכ' שמדוייק כן מלשון הרשב"א שהבאנו לעיל, וצ"ע), וא"כ לדבריהם הדרה קו' לדוכתי. וכ' דשאני מצות פרו ורבו משאר מצוות התורה, דלמשל אם לא יהי' לו לולב בסוכות זה, לא יבטל מצות לולב ממנו מכל וכל, דיהי' יכול לקיים מצות לולב לשנה אחרת. אבל מצות פרו ורבו הוא פעם א' בחייו, ואם ימות בלא בן ובת הרי